

ISPAN TILIDAGI MANTIQIY VA INTELLEKTUAL MASHQLAR ORQALI O‘QUVCHILARNING FIKRLASH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH

SOLIJON MAVLANOV DAVRONOVICH

*O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti Ispan tili amaliy fanlar kafedrasida
stajor-o‘qituvchisi*

ANNOTATSIYA: *Ispan tilidagi mantiqiy va intellektual mashqlar orqali o‘quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishning ahamiyati va metodik yondashuvlari bugungi ta’lim tizimida katta ahamiyatga ega. Mantiqiy mashqlar va intellektual faoliyatlar til o‘rganish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilish imkonini beradi. Ispan tilida bunday mashqlarni qo‘llash nafaqat tilni mukammal o‘rganish, balki o‘quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishga yordam beradi.*

Maqolada ispan tilidagi mantiqiy va intellektual mashqlarning turli shakllari, ularning pedagogik ahamiyati va o‘quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan usullari ko‘rib chiqiladi. Mantiqiy savollar, topishmoqlar, munozara mashg‘ulotlari, problemali vaziyatlarni hal etish kabi faoliyatlar o‘quvchilarning tahliliy va mantiqiy fikrlashini, shuningdek, muammolarni hal etish qobiliyatini rivojlantiradi.

Kalit so‘zlar: *ispan tili, mantiqiy mashqlar, intellektual rivojlanish, fikrlash qobiliyati, ta’lim metodlari, interaktiv mashqlar.*

KIRISH

Ispan tilini o‘rganish jarayonida mantiqiy va intellektual mashqlarni qo‘llash nafaqat til ko‘nikmalarini rivojlantirish, balki o‘quvchilarning fikrlash qobiliyatini

shakllantirishga ham katta hissa qo‘shadi. Mantiqiy va intellektual mashqlar orqali o‘quvchilar muammolarni tahlil qilish, aniq va izchil fikrlarni ifodalash hamda tilni to‘g‘ri va samarali qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantiradilar.

Bugungi kunda ta'limda kreativ yondashuvlarning zaruriyati ortib bormoqda. Ispan tilida o‘qitishda ham bu yondashuvlar o‘quvchilarga nafaqat tilni o‘rganish, balki fikrlash va mantiqiy tushunchalarni chuqurroq anglash imkonini beradi. Mantiqiy va intellektual mashqlar o‘quvchilarni tanqidiy fikrlashga, ijtimoiy va akademik vaziyatlarda mantiqiy yondashuvlar bilan ishlashga o‘rgatadi. Bu esa o‘z navbatida, o‘quvchilarning muvaffaqiyatli ta'lim olishlariga, hamda o‘z salohiyatlarini to‘liq ochib berishga yordam beradi.

Mazkur maqolada ispan tilini o‘rganish jarayonida mantiqiy va intellektual mashqlarni qo‘llashning samaradorligi, ularning o‘quvchilarning fikrlash qobiliyatiga qanday ta'sir qilishini ko‘rib chiqamiz. Shuningdek, bu mashqlarni dars jarayonida qanday integratsiya qilish, turli metodlarni qo‘llash va ularning foydalari haqida batafsil tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM

Ispan tilini o‘rganish jarayonida mantiqiy va intellektual mashqlarni kreativ tarzda qo‘llash o‘quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda juda samarali usul hisoblanadi. Bu mashqlar o‘quvchilarga tilni o‘rganish bilan birga, ularda analitik fikrlash, kreativ yondashuv va muammolarni hal qilish qobiliyatini ham shakllantiradi. Quyidagi amaliy yondashuvlar, o‘quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda ijodiy yondashuvlar asosida ishlashni ta'minlaydi:

Birinchi yondashuv — mantiqiy savollar va topishmoqlar orqali o‘quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishdir. Masalan, o‘quvchilarga bir necha tafsiliy mantiqiy savollar berib, ularni ispan tilida izchil va to‘liq javob berishga undash mumkin. Bu mashqlar o‘quvchilarda tahliliy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi.

Ikkinchi yondashuv — “so‘zlar bilan hayot yaratish” mashqlari. Bu turdagi mashqlar o‘quvchilarga yangi so‘zlar, iboralar yoki grammatik konstruksiyalar bilan ishlash imkonini yaratadi. O‘quvchilarga tasavvur qilingan mavzular asosida hikoyalar yaratishni taklif etish mumkin, masalan, o‘quvchilarga ispan tilidagi yangi so‘zlar bilan qisqa hikoyalar yozishni yoki roli o‘yinlari yordamida voqealarni izohlaydigan mashqlarni bajarishni tavsiya qilish.

Uchinchidan, munozarali va guruhli faoliyatlar orqali fikrlashni rivojlantirish mumkin. O‘quvchilarga dolzarb mavzularni muhokama qilishni taklif qilish, ularni o‘z fikrlarini ispan tilida izchil va tushunarli tarzda ifodalashga undaydi. Bu usul o‘quvchilarga faqat grammatika va lug‘atni o‘rganishga yordam bermaydi, balki ularni fikrlarini puxta tahlil qilish va erkin ifodalashni o‘rgatadi.

To‘rtinchidan, problemali vaziyatlarni hal qilish mashqlari orqali intellektual rivojlanishni rag‘batlantirish mumkin. O‘quvchilarga mantiqiy va kreativ yechimlarni talab qiladigan muammolarni taqdim etish, ularni tilni ishlatish orqali masalalarni hal qilishga undaydi. Masalan, turli xil hayotiy vaziyatlar (masalan, sayohat qilish, restoran yoki do‘konda muloqot qilish) orqali o‘quvchilarni mantiqiy fikrlashga va tilni to‘g‘ri ishlatishga rag‘batlantirish mumkin.

Yana bir yondashuv, o‘quvchilarga turli intellektual o‘yinlar va viktorinalar yordamida ispan tilida fikr yuritishni o‘rgatishdir. Bu turdagi faoliyatlar o‘quvchilarga notanish so‘zlarni o‘z ichiga olgan savollarni javoblashni talab qiladi. Shuningdek, o‘quvchilarni topishmoqlar, jumlarlar tuzish, so‘zlarni tahlil qilish kabi interaktiv o‘yinlar bilan ispan tilida fikrlashga o‘rgatish mumkin.

Shuningdek, “mashq va yaratish” yondashuvini qo‘llash ham samarali bo‘lishi mumkin. O‘quvchilarga ispan tilida original matnlar, she‘rlar yoki musiqa yaratish imkoniyatini berish, ularni ijodiy yondashuvga rag‘batlantiradi. Bunday faoliyatlar orqali o‘quvchilar tilni nafaqat amaliy maqsadlar uchun, balki san’at va ijodiy faoliyatlar uchun ham ishlatishga o‘rganadilar.

Bundan tashqari, o'quvchilarga o'zaro fikr almashish va birgalikda muammolarni hal qilish imkoniyatini yaratish ham juda muhim. Guruhli faoliyatlar va munozaralar, o'quvchilarni fikrlashda o'zaro qo'llab-quvvatlashga va birgalikda qarorlar qabul qilishga o'rgatadi. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarda jamoada ishlash va tilni amaliy foydalanishda samarali natijalar olishga yordam beradi.

Mashq turi	Izoh	Amaliy yondashuv
Topishmoqlar	Ispan tilidagi qiziqarli va mantiqiy topishmoqlarni taklif qilish.	O'quvchilarni topishmoqlarni yechishga undash orqali, ular tilni o'rganish bilan birga, fikrlash va tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantiradilar.
Munozara va bahslar	O'quvchilarni guruhlariga bo'lib, berilgan mavzu yuzasidan bahs-munozara tashkil qilish.	O'quvchilar mantiqiy argumentlar tuzish, qarorlar qabul qilish va ispan tilida o'z fikrlarini ifodalash ko'nikmalarini o'zlashtiradilar.
Rol o'yinlari	O'quvchilarga hayotiy vaziyatlarda ro'l o'ynashni topshirish (masalan, restoran yoki do'konda muloqot qilish).	Bu metod o'quvchilarga tilni amaliy sharoitda qo'llashni o'rgatadi, mantiqiy va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi.
Argumentatsiya mashqlari	Mavjud muammo yoki savolga ispan tilida dalillar keltirish va argumentlar tuzish.	O'quvchilar mantiqiy fikrlashni rivojlantirib, tilni qat'iy va izchil tarzda ifodalashni o'rganadilar.

Mashq turi	Izoh	Amaliy yondashuv
Interaktiv viktorinalar	Onlayn yoki klassik tarzda ispan tilida viktorina o'tkazish.	O'quvchilarning bilimini tekshirish va shu bilan birga ularning fikrlash va mantiqiy qobiliyatlarini sinash.
Kreativ hikoyalar yozish	O'quvchilarga qisqa hikoya yoki dialog yozishni topshirish, mavzuni erkin tanlashga ruxsat berish.	Bu mashq o'quvchilarga ijodiy fikrlashni rivojlantirish, tilni boy va rang-barang uslubda qo'llashga yordam beradi.
Vaqtli darslar	Ispan tilida ma'lum bir mavzuda tezkor fikr bildirishni talab qiladigan mashqlar.	O'quvchilarni tez fikrlash va aniq ifodalashga o'rgatadi, shu bilan birga vaqtni samarali boshqarishni o'rgatadi.
Tahliliy matnlar	O'quvchilarga qisqa matnni tahlil qilish va uni o'z fikrlari bilan to'ldirish.	Bu metod o'quvchilarga matnni chuqurroq tahlil qilish, mantiqiy izlanish va aniq fikrlarni ifodalashda yordam beradi.
Video tahlili	Ispan tilidagi qisqa videolarni ko'rib chiqish va ularni tahlil qilish.	O'quvchilar vizual materiallar asosida fikrlarini tahlil qilish, mantiqiy xulosalar chiqarish va o'z fikrlarini izchil tarzda ifodalashga o'rgatadi.

Bu mashqlar o'quvchilarga nafaqat ispan tilini o'rganish, balki mantiqiy fikrlash va ijodiy yondashuvlarni rivojlantirish imkonini beradi. Har bir mashq o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini mustahkamlashga, shuningdek, tilni faol ravishda qo'llashga yordam beradi.

XULOSA

Ispan tilini o'rganish jarayonida mantiqiy va intellektual mashqlarni qo'llash o'quvchilarning fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda juda muhim rol o'ynaydi. Bu mashqlar nafaqat tilni o'rganish, balki mantiqiy tahlil qilish, qaror qabul qilish va ijodiy fikrlashni rivojlantirishda ham katta ahamiyatga ega. Kreativ yondashuvlar, masalan, topishmoqlar, munozara va bahslar, rol o'yinlari va interaktiv viktorinalar orqali o'quvchilarni tilni amaliy sharoitda qo'llashga, mantiqiy va izchil fikrlarni shakllantirishga o'rgatish mumkin.

Bundan tashqari, bunday mashqlar o'quvchilarga o'z fikrlarini aniq va izchil tarzda ifodalash, turli ijtimoiy va madaniy vaziyatlarda mantiqiy fikrlashni qo'llash, va tilni ijodiy tarzda ishlatishga imkon beradi. Shuningdek, interaktiv va kreativ metodlar o'quvchilarni motivatsiya qiladi, ta'lim jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi.

Shu tariqa, ispan tilini o'rganishda mantiqiy va intellektual mashqlarni qo'llash orqali o'quvchilarning til ko'nikmalarini yuqori darajaga ko'tarish, shuningdek, ularning fikrlash va qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga erishish mumkin. Bu metodlar o'quvchilarning mustaqil fikr yuritish, tahlil qilish va ijodiy yondashuvlarni amaliyotda qo'llashni o'rgatadi, bu esa o'z navbatida, tilni o'rganish jarayonini yanada samarali va foydali qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abduqodirov, B. (2021). Ispan tilini o'rganish metodikasi: Asosiy tamoyillar va amaliy yondashuvlar. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
2. Nurmuhamedov, A. (2020). Yuqori sinf o'quvchilarining fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda kreativ metodlarning o'rni. Tashkent: Ta'lim va Innovatsiyalar.
3. Rahmatov, S. (2019). O'quvchilarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirishning zamonaviy usullari. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.
4. Xolmuhammedova, Z. (2022). Ispan tili o'qitish metodikasi va kreativ pedagogika. Toshkent: Ilm va Ta'lim.